

מראי מקומות - בבא מציעא מ"ה

צריך לשלם עכשיו השויית שלוחה, או אותה מטבע. וגם להיפוך, אם נתייקר המטבע, באופן שברור שנתייקר, האם רבית הוא לשלם אותו מטבע. וכ' החזון איש (ח"מ ט"ז, כ"ה) דהכל תלוי במטבע באותה מדינה, וכל המטבעות של שאר מדינות הם פירות כלפי המטבע של אותה מדינה. ומה דאמרי' הכא דהטבעא הוא מה דקיץ והפירא הוא מה שנתייקר וזול, כן הוא דין התורה, דאנו מתחשבים בה דהמטבע הי' קיץ וכל הפירות נתייקרו או הוזלו.

(ג) **ושאני הלואה, כיון דלענין מקח וממכר שויהו רבנן כי פירא, דאמרי' איהו וכו' - פי' החזון איש (ח"מ ט"ז, ט'), דמבואר מכאן דבאמת אין לזהב דין פירות לענין ריבית (דהא משמע דרק מדמינן לפירא), ורק דלענין רבית החמירו דלמא אתי לאחלופי בפירי. אבל אם גזל דינר זהב, או הזיקו, צריך לשלם כשעת העמדה בדין, דזה מקרי טבעא לגבי נפשי', ואינו משלם כשעת הגזילה. וע"ש עוד שכ' דמה דאסרי' ללוות זהב בזהב, היינו דוקא בשאין שם שער קבוע, שהרי ביצא השער הדין הוא דאף סאה בסאה מותר ללוות על שער שבשוק. וא"כ, לדידן דלעולם כל המטבעות יש להן שער קבוע, הלכך מותר ללוות כולם, זהב בזהב, ונחשת בנחשת, ואע"פ שהוקר או הוזל, מ"מ מחזיר לו מאותו מין שלוחה.**

(ד) **ושאני הלואה וכו' - כ' תוס' דה"ה שהי' מצי לומר דב"ה הוא ומיירי בכסף, דכיון דהגמ' עכשיו אזיל בסברא דכיון דלענין מו"מ הוי פירא, א"כ ה"ה לענין הלואה, א"כ הרי לפי ב"ה הוי כסף פירא לענין מו"מ. אולם רוב ראשונים חולקים על תוס' (ע' רשב"א, ריטב"א, ועוד) וס"ל דשאני כסף, דכיון דודאי הוי טבעא לענין נחושת, א"כ ודאי לענין נפשי' ג"כ הוי טבעא. וע' במאירי דכ' דה"ה לענין נחושת דמותר להלוות פרוטות בפרוטות, והבין בהערות להגרי"ש דהסברא הוא על דרך זה, דכיון דעכ"פ הוי טבעא לענין זהב, א"כ גם לענין נפשי' הוי טבעא.**

(א) **אילימא דינר של כסף בדינר של כסף, לגבי נפשי' מי איכא למ"ד לאו טבעא הוי - לכאו' תמוה, אם אמרי' דב"ה ס"ל דכסף לגבי דהבא פירא הוי, א"כ שפיר לימא דאף לגבי נפשי' פירא הוא, ומהכ"ת דטבעא הוא (ואף דכ' תוס' דלמסקנא דאין מחלקין בין מקח וממכר להלואה, מ"מ מהו הה"א שיש מקום לחלק כן). וכ' התוס' הרא"ש "משום דפשיטא לתלמודא דאפי' לב"ה דאמרי' כספא לגבי דהבא פירא הוי לענין מקח וממכר משום דדהבא חשיב, מודו דכספא לגבי נפשי' לענין הלואה טיבעא הוי, דעיקר משא ומתן הוא בכסף, ואין היוקר וזול ניכר בו, ואינו נראית כריבית". ועל דרך זה יש ליישב קו' אחרת, שהק' המהר"ם שי"ף (בד"ה אציעה), אפי' אם אמרי', מאיזה טעם שהוא, דכסף נקרא טבעא, אבל סכ"ס, כיון דאוקיר וזול, עדיין שייך החשש דסאה בסאה, דכשלוה סכום כסף היום, לאחר זמן יהי' אותו סכום כסף שוה טפי, והוי רבית. ולדברי תוס' הרא"ש י"ל דכיון דאינו אלא מדרבנן, ואין היוקר וזול ניכר בו, א"כ לא מחזי כריבית בכלל (המהר"ם שי"ף עצמו תי' דרק מה שהוא לעולם פירי גזרי', אבל מה שהוא פעמים טבעא, וכמו דמצינו דכסף הוי טבעא לענין מעשר שני, א"כ אף אם יש בה יוקר וזול, מ"מ אינו דומה לסאה בסאה, ולא גזרי'). ובשטמ"ק בשם הראב"ד כ' באו"א, דהא אמרה תורה וצרת הכסף וקם, דהיינו שמחללין כל דבר בכסף, וגם שמין הקדשות בכסף, דכתיב כסף כערכך, וכש"כ לגבי נפשי' דהוי טיבעא. ועוד כתיב אם כסף תלוה את עמי, מכלל דהוי דמלוה בלא ריבית מצוה נמי איכא, וא"כ אין שייך לומר דאסור בכה"ג. וע"ע בפני יהושע מש"כ בזה.**

(ב) **מטבעות בזמננו לענין פירא וטבעא - יש לעי', אם הוזל המטבע של מדינה זו כלפי מטבעות של מדינות אחרות, ולכן כל הפירות של המדינה הוקרו, וא"כ ברור שהוא משום שהוזל המטבע, ולא משום שנתייקרו כל הפירות שבמדינה, שהרי בשאר מדינות לא נתייקרו, ואם לוח במטבע זו, מה דינו, האם**

שני, אבל לא מה שאינו נחשב כסף. אולם ע' ברמב"ן (תוך ד"ה והא) דכ' דמה דאמרי' דמן התורה מחללין כסף על זהב (אי לאו משום הגזירה דשמא ישהה עליותיו), לאו משום דכספא פירא הוא, אלא משום דכסף כסף ריבה, ואפי' כסף שני, אבל לענין מקח וממכר שפיר אמרי' דדהבא הו"ל פירא לענין כסף. ומ"מ, שמעי' מינה עכ"פ דזהב הו' טבעא לענין פירות ומטלטלין, דאם אינו טבעא כלל, א"כ איך מרבינן לה מכסף הכסף, הרי אינה כסף כלל, אלא ש"מ דזהב מטבע הוא לכל מילי, חוץ מכלפי כסף לענין מקח וממכר, דאז הו' דינא כפירא.

(ז) **וב"ה סברי הכסף כסף ריבה - ע' בפני יהושע** דהעיר דמהא דב"ש צריך קרא למעט כסף שני, משמע דמסברא חיצונה הו' יכול לחלל גם על כסף שני, ולכן למה צריך קרא. וע"ש שביאר דבאמת כתי' כסף ג' פעמים, וה"א ללמוד מכסף למעט כסף שני, ולכן צריך כסף לרבות כסף שני.

(ח) **השתא כספא לגבי פריטי מחללינן... דהבא דחשיב מיני' מי אמרי' כסף ראשון ולא כסף שני- הק' התורת חיים,** הך דיוקא ל"ל, למה לא פריך ממתני' גופא דמשמע בהדיא דלא אמרי' כסף ראשון ולא כסף שני, דהא מחללין סלעים על מעות. וע"ש עוד מה שהק', ומה שהאריך בביאור הסוגיא.

(ט) **אלא אי איתמר... הכי איתמר- הק' הרשב"א,** למה צריך לומר מימרא חדשה, לימא כאוקימתא קמייתא בביאור מח' ר"י ור"ל. ותי' דכיון דמסיק הגמ' דלישנא קמייתא קשה, דא"כ מחללינן ולא מחללינן מיבעי' לי, לכן ניח"ל טפי לומר צד ג', דנח' בענין דרבנן.

(י) **שמא ישהה עליותיו- כ' המצפה איתן** דבסוכה (מ:) פרש"י דהתורה אמרה שנה שנה ואכלת, ועדיפא הו"ל שהרי עובר בכל תאחר בג' רגלים.

(יא) **מחללינן ולא מחללינן מיבעי לי- פרש"י,** אם הטעם משום ולא כסף שני או משום דדהבא פירא הוא, שהוא איסור דאורייתא,

אלא דהק' לשי' הרא"ש דס"ל דזהב הו' טבעא לענין נחושת, א"כ לדידי' למה הו' נחושת טבעא לגבי עצמו, הא אינו טבעא לגבי שום מטבע. וע"ש שחידש דכל הגזירה דאי' לענין שאר מטבעות לא שייך לענין נחושת, שהרי מה דמחזי כפירא, היינו משום דאף המטבעות יש להם שויות בעצם, ולא רק מצד הצורה, אבל נחושת, דמצד עצמו אינו שוה כלום, וכל שויותו הוא רק מצד הצורה, א"כ לא שייך בו גזירת סאה בסאה. ועפ"ז כ' לחדש דלענין שטרות נייר שבזמננו, דכל שויותן הוא הצורה, א"כ לא יהי' שייך בהו האיסור סאה בסאה [והו' דלא כדברי החזון איש שהבאנו לעיל, דכנראה אסר גם ככסף וזמננו ללוות מטבע של מדינה אחרת במדינה זו, ולפי הגר"ש לכאור' יהי' מותר, וצ"ע בזה].

(ה) **השתא לגבי פריטי מחללינן, לגבי דהבא מיבעיא, שאני פריטי באתרא דסגיין חריפי-** לכאור' יש להק', הלא הבאנו לעיל (מ"ד) מה דנח' הראשונים לענין זהב כנגד נחושת, ד"א דזהב הו' הטבעא והנחושת הפירא, וי"א להיפוך, ולכאור' כאן משמע דזהו גופא השו"ט בהגמ', איזה מהן טבעא ואיזה מהן פירא. ובפרט ק' להרא"ש דס"ל דדהבא הו' טבעא לגבי נחושת, הרי לכאור' מסקנת גמ' משמע דאינו כן. ולכאור' יש ליישב ע"פ מה שביאר הריטב"א בקו' הגמ', דפי' דכיון דזהב קל הוא להעלותו לירושלים, א"כ מסתבר יותר לומר דהוא בכלל וצרת הכסף. וע"ז השיב הגמ' דכיון דפריטי חריפי טפי, א"כ צריך אותה בירושלים. ולפ"ז אי"ז שאלה כללית באיזה מהם טבעא ואיזה פירא, אלא דוקא לענין חילול מ"ש [ולפי הראשונים הני"ל, אין צריך לבאר ב' הצדדים כן, דלפי הרא"ש י"ל דקו' הגמ' הו' מהא דדהבא בדרך כלל הו' טבעא, והתירוץ הוא דשאני חילול מ"ש, ולפי החולקים יש לבאר קו' הגמ' כהריטב"א, והתירוץ דאף לענין חילול מ"ש הו"ל פריטי טבעא, וכמו שהוא בעלמא].

(ו) **דב"ש סברי הכסף כסף ראשון ולא שני, וב"ה סברי הכסף כסף ריבה- כ' הרשב"א** דנראה מכאן דס"ל כילדותי' דרבי, דעד כאן לא אסרו ב"ש אלא משום כסף שני, הא לאו הכי מחללינן, אלמא דזהב טבעא הו'. וכ' דאין לומר דשניהם טבעא לגבי מעשר ומחללין זה על זה, וכל השאלה הוא רק לענין מקח וממכר, דמהיכי תיתי לחלק ולומר כן. ואם משום דכסף ריבה, לא משמע כן מהגמ'. ואפי' לב"ה לא שמעי' אלא דמרבינן כסף

לעשות חליפין. והק' הרשב"א, הא לקמן אמרי' דגם אין מטבע נקנה בחליפין, ואם החסרון דמטבע הוא משום דהוי דבר שאינו מסויים, א"כ למה לא יהי' יכול להיות נקנה בחליפין, האם יש חסרון של דבר שאינו מסויים בנוגע להיות נקנה בחליפין. ולכן פי' הרשב"א דהחסרון במטבע הוא דהוי כדבר שאין גופו ממון, דהא צורתה עבידא דבטלה, וא"כ הוי כדבר שאין בו ממש ואינו נקנה בקנין סודר. וע' במחנה אפרים (קנין חליפין ג') דאכן כ' דלפי רש"י יצא דאה"נ, דדבר שאינו מסויים ג"כ אינו נקנה בחליפין, ולכן קו' הרשב"א לק"מ. וע"ע בחי' הר"ן וברמב"ן דציידו דמש"כ רש"י כן הוא ר' פפא לשיטתו, דס"ל מעיקרא דמטבע נקנה בחליפין, ובא רש"י לפרש הסברא לחלק בין נעשה לנקנה. אבל למסקנא, אה"נ, י"ל דגם רש"י מסכים דמה שאינו נעשה בחליפין הוא משום דהוי דבר שאין גופו ממון (וע' בר"ן והרמב"ן, ויש לעי' אם כונתם לפרש כן בדעת רש"י, וצ"ע).

(ד) תנן הזהב את הכסף, מאי לאו בחליפין, וש"מ מטבע נעשה חליפין - פרש"י דהזהב היינו דינרי זהב שהם מטבע, וש"מ דמטבע נעשה חליפין, כיון דהזהב קונה את הכסף. אולם ע' בריטב"א ישנים שהעיר דהא זהב אינו טבעא אלא פירא, ומה שיין להוכיח ממתני' דמטבע עושה חליפין, הרי אי"ז מטבע. והוכיח מכאן דעכשיו ס"ל להגמ' דמאן דס"ל דאין מטבע נעשה חליפין ס"ל ג"כ דאין מטבע נקנה בחליפין. וא"כ, הראי' ממתני' הוא דכיון דקונה הכסף בחליפין, ע"כ מטבע נקנית בחליפין, וה"ה דנעשה חליפין (וע"ש איך שביאר הסברא דצורתא עבידא דבטלה לענין הא דאין מטבע נקנית בחליפין, דהיינו דדעת הקונה לקנות הצורה).

[ובדעת רש"י י"ל דאף דלענין כסף נחשב זהב פירא, מ"מ כיון דלענין פירות ומטלטלין נחשב טבעא לרוב ראשונים, א"כ שפיר מוכיחין מזה דמטבע נעשה חליפין. ולכאור' י"ל בפשיטות טפי (וזה לכאור' באמת ק' על הריטב"א ישנים), דכיון דסכ"ס מטבע הוא, וסברת הגמ' הוא דהחסרון דמטבע הוא משום דדעתו אצורתא, א"כ אפי' אם נחשב פירא, מה בכך, הרי סכ"ס מטבע הוא, ודעתו אצורתא, וצ"ע.]

הול"ל דלא מתפשי בקדושת מעשר. אולם ע' בריטב"א שכ' דלמאי דגרסי' "לאידך לישנא" (ולא "לישני"), אי"ז מוכח, ויכולין לומר דרק לשון א' הוא מדאורייתא. וכ' די"ל דמה שאינו יכול לחלל על זהב, אינו מן התורה, אלא מדרבנן, דכיון דנקרא פירא, יש לגזור דאתי לאחלופי בפירות ממש, דמדאורייתא אסור לחלל המעות על פירות ממש משום טורח הדרך, אבל מה שאינו יכול לחלל על זהב הוא באמת רק מדרבנן [ולכאור' כדברי הריטב"א מבואר גם בתוס' לעיל (מד : ד"ה וטבעא), דכ' דהיכא דאי אפשר בענין אחר יכולין לחלל על בהמה, אלמא דאין צריך לחלל על כסף מדאורייתא. ולכאור' מדברי תוס' נראה עוד יותר מהריטב"א, דמהריטב"א הי' שייך לומר דרק זהב הוא מדרבנן, כיון דעכ"פ טבעא הוא לשאר דברים, אבל מתוס' נראה דאף לחלל על בהמה מותר מן התורה. ולכאור' או י"ל דס"ל דאף לחלל על פירות ממש אינו אסור אלא מדרבנן, או דלמא דבהמה ג"כ אינו חשיב פירות לענין זה, וצ"ע.]

(ב) חד אמר מטבע נעשה חליפין - לכאור' יש לעי', הרי בקנין כסף ג"כ יכול לקנות בשוה כסף, ואין צריך לקנות במטבעות דוקא, ומהו החילוק בין קנין כסף ע"י שוה כסף, ובין קנין חליפין. וכ' בחי' ר' שמעון (קידושין סי' ב') דלכאור' בקנין כסף הרי דאם ראובן ושמעון נותנים חפצים להדדי, וא' מהם מקפיד על איזה חפץ הוא והאחר אינו מקפיד, א"כ זהו קנין כסף, דהמוכר אינו מקפיד אלא על שויות החפץ, ואינו מקפיד כלל על איזה חפץ הוא, ולכן אי"ז חשיב חליפין. משא"כ אם שניהם מקפידים על חפץ מסויים, אי"ז קנין כסף אלא חליפין. אולם ע"ש שהק' דמתוס' בקידושין משמע דאף אם האשה מקפדת על שויות החפץ, מ"מ אם ניתן בתורת חליפין אינה מקודשת, וא"כ הדרה קו' לדוכתי, מהו החילוק בין קנין כסף בשו"כ לקנין חליפין. וע"ש (ד"ה ולפ"ז) שכ' "דבתורת חליפין כוונתם שתהי' מתקדשת עבור עצם הדבר, היינו מה שזכתה גוף הדבר, ומה שהיא מחויבת בחיוב השבה של גוף הדבר. ובכסף כוונתם עי"ז שנתרבה אצלה דמים, ומה שהיא מתחייבת בהשבת דמים בקבלת הכסף, ובזה מתחלים שני הקנינים אלו".

(ג) מ"ט דמ"ד אין מטבע נעשה חליפין, משום דדעתו אצורתא, וצורתא עבידא דבטלא - פרש"י, וכיון דצורתא עבידא דבטלא, א"כ הו"ל כדבר שאינו מסויים ושלם, ולקמן ממעטינן דדבר שאינו מסויים אינו יכול